

- največji del VE zavzema evropski del Rusije, poleg tega pa vanjo uvrščamo tudi Ukrajino, Belorusijo in Moldavijo
- gorovje Ural in istoimenska reka sta dogovorjena vzhodna meja Evrope, s svojimi naravnimi bogastvi postal eno od pomembnejših gosp. območij in zgostitev preb. v Rusiji
- skrajni sz ob finski meji pripada predkambrijskemu Baltskemu ščitu, od tod proti j in jv preko skoraj celotne VE Ruska plošča
- območje Ruske plošče velikanska reliefna enota, znana kot Vzhodnoevropsko nižavje
- Sibirija: velikansko ozemlje med Uralom in Tihim oceanom, Rusi pod tem imenom pojmujejo le velikansko azijsko povodje Severnega ledenega morja
- v Ojmjakonu (kotlina sredi gora) izmerili -71,1, kar je najnižja izmerjena temp. v naseljenemu kraju sploh
- podnebni tipi in rastlinski pasovi v Rusiji brez ostrih meja prehajajo drug v drugega (str. 38)
  - skrajni sever ozek par subpolarnega ali tundrskega podnebja s tundrskim rastlinstvom
  - južno od tod pas zmerno hladnega podnebja (večina Sibirije) z iglastim gozdom ali tajgo, prehodno območje je lesotundra ali gozdna tundra
  - južno od pasu tajge znač. kontinentalno vlažno podnebje s pasom mešanega gozda
  - j obsežen pas gozdne stepe ali lesostepja, kjer je čedalje manj dreves
  - nato kontinentalno polsuho podnebje s pravim stepskim rastlinstvom
  - gorsko podnebje z gorskimi rastl. znač za nekatere dele Sibirije in Daljnega vzhoda
- Ukrajina, Belorusija in Moldavija dokaj ugodne naravne razmere za poselitev in kmetijstvo
- Ukrajina nekoč celo veljala za pravo žitnico Evrope
- podn. razmere v Rusiji zelo neugodne, predvsem v azijskem delu
- merzlota ali permafrost ali trajno zamrznjena tla: zavzemajo skoraj polovico površja (47%) v kratkem poletju se zgornja površinska plast stali od nekaj cm do nekaj metrov globoko; ker površinska voda ne more odtehati, nastanejo na površju velikanska močvirja in barja
- spomladansko taljenje povzroči strahotne poplave, vse poti zunaj območje asfaltiranih cest

se spremenijo v težko prehodno blato

- poselitev v od Urala omejena na ozek pas ob transsibirski železnici in njej vzporedni bajkalsko-amurski magistrali (BAM)
- najgostejša poselitev v t.i. kmetijskem trikotniku Sankt Peterburg - Rostov - Bajkalsko jezero
- predhodnica današnje rusije bila Carska Rusija
- po razpadu Sovjetske zveze l 1991 tedaj nastalo 15 samostojnih držav - 12 držav, izjema pribaltski trojček Litva, Latvija in Estonija, ki so se povezale v Skupnost neodvisnih držav (SND), vodilno vlogo v njej obdržala Rusija
- 1917 oktobrska revolucija pod vodstvom Lenina, sledila državljanska vojna in nastanek sovjetske države
  - pred razpadom imela SZ poleg največje, ruske republike, še 14 manjših republik
    - ◆ ker so bile te na robu velikanske države so se lahko leta 1991 lažje osamosvojile, manjši narodi dobili različne nižje stopnje avtonomije
- kljub uradni enakopravnosti, se v resnici vršil proces rusifikacije, to je politične, jezikovne in kulturne prevlade ruskega naroda
  - novo vodstvo prvič v zgod začelo radikalno uvajati socialistično dr ureditev
  - izvedlo je nacionalizacijo vseh naravnih virov, tovarn, obrtnih delavnic in veleposestev
  - vodstvo si postavilo dva glavna cilja - kolektivizacijo kmetijstva in industrializacijo države
  - kmetijska proizvodnja bila organizirana v obliki kolhozov in sovhovov
  - namesto tržnega gospodarstva uvedli centralno plansko gosp - vsa proizvodnja načrtovala gigantska državna agencija za planiranje iz Moskve
    - ◆ načrti za petletna obdobja oz. petletke pa tudi za posamezna leta
    - ◆ posledice številne neracionalnosti, nesmotrna izraba naravnih virov in nizka produktivnost dela, kakovost proizvodnje slaba
  - glavna težava: prebivalstvo zgoščeno pretežno v evropskem delu, največji del naravnih bogastev pa v

težko dostopnih območjih v azijskem delu države

- ◆ bilo potrebno razviti osnovno prometno infrastrukturo kar terjalo velikanska vlaganja
  - ind proizvodnja kljub temu naraščala in SZ sčasoma postala druga sv velesila
  - usodna pomankljivost sovj ind bila njena enostranka usmerjenost v energetiko in težko ind
  - s svojim vesoljskim programom SZ celo prehitela ZDA in poslal v vesolje prvo plovilo s človeško posadko
  - premog prevažali z železnico, bogata nahajališča nafte in zem plina v Zahodnosib nižavju pa z novimi sistemi naftovodov in plinovodov
- Gorbačov prvi začel izvajati obsežne reforme, ki so posegle v same temelje sistema
    - glavni moto reform sta bila perestrojka (preobl gospo in dr) in glasnost (odprtost oz večja vloga javnosti)
    - spremljala naj bi ju vsesplošna demokratizacija dr življenja
    - spremembe niso bile dobrodošle
    - stanje se je v letih, ki so sledila le še poslabšalo
  - zaradi pomanj osnovne skrbi za okolje, tehnološke zaostalosti in nizkih varnostnih ukrepov l 1986 eksplodiral reaktor v jedrski elektrarni Černobil

RUSIJA

- predsednik Jelcin
  - eden prvih ciljev privatizacija gosp - pomenilo prenos lastništva večine podjetij, ki jih je lastila država, v roke novim zasebnim lastnikom
  - podjetniki blago kupovali po nizkih cenah, ki jih je določila država, prodajali pa po mnogo višjih cenah
  - zaradi razpasle korupcije v kratkem času in pogosto na nezakonit način uspelo pridobiti

velikansko premoženje

- tako je na eni strani nastal nov sloj izjemno bogatih - im jih finančni oligarhi - na drugi strani pa se se živi razmere večine preb dramatično poslabšale

- Putin

- močno omejil politično in gosp moč finančnih oligarhov
- izvedel reforme davčnega in pravnega sistema
- po letih 1998 in 1999 začel obsej ind in kmet proizvod naraščati
- h gosp vzponu prispevale višje cene nafte na svet trgu
- opozarjajo na možnost intervencionizma: poseg države v delovanje gosp

- v svoj obdobju kmet proizvod org na 3 načine:

- kolhozi

- ◆ zasebnim kmetom odvzeli zemljo in predali v državno last, to zemljo dali v trajen najem kolhozom (v povp nekaj 100 gospodinjstev)
- ◆ zemljo obdelovali kolektivno, vsako leto so morali na skupnih zemljiščih delati določeno število dni
- ◆ vsakemu kolhozu določili vrsto in količino pridelkov, ki jih je moral pridelati in predati državi, višek lahko prodal državi ali na prostem trgu
- ◆ pogosto viška ni bilo in niso mogli deliti dobička, zato bili slabo motivirani za delo in pridelava je upadla
- ◆ ker so jim določali vedno večje kvote, so se manjši kolhozi združevali v večje, zato se je njihovo št močno zmanjšalo

- sovhozi

- ◆ državna kmet posestva nastala s podržavljenjem nekdanjih veleposestev
- ◆ zaposleni enak položaj kot drž delavci v ind podjetjih
- ◆ prejeli plačo, ki jo je določala država, ne glede na obseg proizvodnje
- ◆ bili bolj specializirani za pridelavo določene vrste pridelka, bolj opremljeni z mehanizacijo in večji od kolhozov

- ◆ številne kolhoze reorganizirali v sovhoze, zato bili prevl. oblika pred razpadom SZ
- zasebna zemljišča
  - ◆ obseg le teh zaradi industrializacije in zmanj deleža kmečkega preb upadal skozi celotno sovj obdobje
  - ◆ obsegala le 3% vseh obd površin, vendar pridelali več kot polovico krompirja in okoli tretjino vse zelenjave
- v Rusiji tretjina svet zalog zemeljskega plina
- podobno velja tudi za nafto, po ocenjenih zalogah šesta na svetu (2003), po količini načrpane nafte in njenem izvozu pa druga za Saudovo Arabijo (2002)
- težišče črpanje obeh se je preneslo iz ev v azijski del države, natančneje Tjumensko oblast, (S Zahodnosibirskega nižavja)
- na drugem mestu republika Tatarstan, energetska regija med Volgo in Uralom
- Rusija od SZ podedovala seznam okoljskih problemov: strahotno onesnaževanje zraka v mestih, prekomerno onesn velikega dela najpom rek, zastrupljenost tal s kemij, radioakt žarčenje, regionalne klimatske sprem in št druge
- po količini CO₂ na tretjem mestu - za ZDA in Kitajsko
- poleg avtom za to odg podjetja težke strojne ind, ind barvnih kovin ter kemične in petrokemične ind
- eden večjih problemov tudi onesn krhkega arktičnega in subarkt okolja zaradi izlivov nafte na območjih transporta, pretovarjanja in predelave
- vse več bolezni pov z degradiranim okoljem
- na začetku 90. let rodnost bliskovito upadla
- na drugi strani se je skokovito povečala umrljivost, zaradi močno poslab zdr razmer in

porasta nalezljivih bolezni, bolezni dihal kot posledice degradiranega okolja, alkoholizma in grozljivega števila nesreč pri delu

- naravni prirast bil leta 1992 prvič negativen in se odtlej ni več dvignil nad ničlo
- dramatično se je skrajšala življenjska doba, zaradi česar število prebivalcev v državi upadlo za 7 milijonov
- v sovj. obdobju so se preseljevali iz zahoda proti vzhodu, kjer je država odpirala nova industrijska podjetja, z uvajanjem tržnega gospodarstva pa se je smer obrnila
- ruski narodi živijo predvsem v srednjem Povolžju, na severnem Kavkazu in v Sibiriji, skupaj tvorijo petino prebivalstva
- današnja Ruska federacija sest. 89 konstitutivnih enot, 21 od teh pretežno rusko govorečih prebivalcev zato dobile status avtonomnih republik

BELORUSIJA, UKRAJINA IN MOLDAVIJA

- po razpadu SZ je Belorusija ostala najčvrstejša ruska zaveznica
- pomen beloruskega jezika upada, jezik v rabi le še ponekod na podeželju, drugod ga je izpodrinila ruščina
- v Ukrajini ostali ukrajinske nacionalne zavesti, kjer se je veliko bolj obdržal tudi ukrajinski jezik
- drugače v zahodni Ukrajini, kjer na območju Doneškega bazena nastalo eno največjih industrijskih območij v nekdanji SZ, ki je pritegnilo priseljevanje ruskega prebivalstva
- polotok Krim na skrajnem zahodu Ukrajina dobila kot darilo Hruščova leta 1954, le del pregnanih krimskih Tatarov (ki jih je Stalin dal deportirati kot Čečene) se je vrnil, zato tam prevladuje rusko prebivalstvo
- v posovjetski Ukrajini se je ukrajiniščina vrnila na šole, v urade in javne medije, ruščina pa ostala drugi uradni jezik le na nekaterih zgoraj omenjenih območjih
- paradoksalno: vsi javni napisi in tv programi v ukrajiniščini, ljudje na ulici pa povečini govorijo rusko
- jezikovna podoba se v dobri meri prekriva tudi s politično usmerno: zahodni del, ki je stoletja živel pod

poljsko ali habsburško vladavino, se skupaj s prestolnico nagiba k zahodu, vzhodni del, ki je bil vedno tesno povzeta z Moskvo pa k Rusiji

- oranžna revolucija: 2004 ponaredili rezultate volitev v prid proruskega "modrega" tabora, protesti so bili uspešni, ime zaradi "oranžne" barve tabora prozahodnega kandidata
- Ukrajina ostaja politično razcepljena, nekateri se bojijo da bi to povzročilo razkroj države
- prav to se je zgodilo posovjetski Moldaviji
- po osamosvojitvi so kot svoj knjižni jezik prevzeli romunščino
- zaradi dviga nacionalne zavesti in teženj kr priključitvi k Romuniji je slovansko preb V od Dnestra l. 1991 razglasilo Pridnestrsko republiko; mednarodno nepriznana, jamstvo za njen obstoj ruska armada, ki je Moskva s tega ozemlja noče umakniti